

SISTEM PRAVNIH LEKOVA U PROCESNOM PRAVU EVROPSKE UNIJE

Apstrakt

Sistem pravnih lekova u procesnom pravu Evropske unije ima specifičnosti u poređenju sa nacionalnim pravosudnim sistemima. U prvo vreme u postupku pred Sudom pravde nije postojala žalba kao redovno pravno sredstvo, već su predviđeni drugi pravni lekovi koji su se mogli podneti Sudu upravo povodom njegovih konačnih presuda. Neki od njih su kvalifikovani kao vanredna pravna sredstva, dok su drugi imali izuzetan i procesni karakter. U prvu kategoriju spadaju prigovor trećeg koji nije bio strana u sporu protiv presude i zahtev za reviziju presude. Druga grupa pravnih lekova obuhvata prigovor tuženog protiv presude zbog izostanka i zahteva strana u sporu za tumačenje, ispravku i dopunu presude. Posle osnivanja Prvostepenog suda u procesno pravo Evropske unije uvedena je mogućnost podnošenja žalbi protiv njegovih presuda Sudu pravde. Kasnije je Prvostepeni sud postao nadležan da odlučuje o žalbama protiv odluka koje su, u međuvremenu osnovani, sudski paneli doneli u prvom stepenu. U postupcima pred Prvostepenim sudom i sudskim panelima zadržana je mogućnost korišćenja drugih pravnih lekova protiv njihovih konačnih odluka o kojima su odlučivali isti ovi sudovi. U tom pogledu Lisabonski ugovor nije ništa značajnije izmenio, osim što je Prvostepeni preimenovao u Opšti sud, a sudske panele u specijalizovane sudove.

* Redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu.

Ključne reči: pravni lek, žalba, preispitivanje, revizija, zahtev treće strane, presuda zbog izostanka, tumačenje presude, ispravka presude, dopuna presude.

1. Uvodne napomene

Sistem pravnih lekova u procesnom pravu Evropske unije ima osobenosti u poređenju sa nacionalnim pravosudnim sistemima. Pre svega, žalba kao redovno pravno sredstvo prvobitno nije postojala u komunitarnom pravosudnom sistemu. Iako je Sud pravde u početku delovao kao sud prve i poslednje instance, procesno pravo Evropskih zajednica predviđalo je neke druge pravne lekove koji su se mogli podneti upravo povodom njegovih konačnih presuda. Oni su imali vanredni i procesni karakter i o njima je odlučivao sam Sud.

Mogućnost podnošenja žalbe uvedena je u komunitarno procesno pravo tek posle osnivanja Prvostepenog suda.¹ Naime, protiv presuda Prvostepenog suda mogla se izjaviti žalba Sudu pravde. Ugovorom iz Nice predviđeno je pravo žalbe na odluke sudskih panela koji su ustanovljeni ovim Ugovorom. Tako je Prvostepeni sud postao nadležan da odlučuje o žalbama protiv presuda koje su doneli sudski paneli u prvom stepenu.² Uporedo sa uvođenjem žalbe, u postupcima pred Prvostepenim sudom i sudskim panelima zadržana je mogućnost korišćenja drugih pravnih lekova protiv njihovih konačnih odluka o kojima su odlučivali isti ovi sudovi. U tom pogledu Lisabonski ugovor nije ništa značajnije izmenio, osim što je Prvostepeni sud preimenovao u Opšti sud, a sudske panele u specijalizovane sudove.³

Imajući u vidu pravne lekove koje poznaje procesno pravo Evropske unije, prvi deo ovog rada biće posvećen žalbama kao pravnim sredstvima o kojima odlučuje viši sud od onog koji je doneo presudu, a to su žalbe protiv odluka Opšteg suda i odluka specijalizovanih sudova. Drugi deo rada bavi se pravnim lekovima o kojima odlučuje isti sud koji je doneo presudu.⁴ U ovu kategoriju spadaju prigovor trećeg lica protiv presude i revizija, koji se mogu smatrati vanrednim

¹ Z. Radivojević, V. Knežević-Predić, *Institucije Evropske unije*, Niš, 2008, str. 144.

² Čl. 225, st. 2 Ugovora o Evropskoj zajednici, izmenjen Ugovorom iz Nice.

³ Z. Radivojević, *Organizacija pravosudnog sistema Evropske unije prema Lisabonskom ugovoru, Izazovi evropskih integracija*, 2009, br. 4, str. 118.

⁴ U francuskoj teoriji prava Evropske unije (C. Blumann, L. Dubouis, *Droit institutionnel de l'Union européenne*, Paris, 2010, p. 631) prva vrsta pravnih lekova naziva se "les voies de réformation" a druga "les voies de rétraction".

pravnim lekovima,⁵ kao i prigovor tuženog protiv presude zbog izostanka, tumačenje, ispravka i dopuna presude koji imaju karakter izuzetnog procesnog pravnog sredstva.

2. Žalbe

Pravo na žalbu logična je posledica uspostavljanja sistema dvostepenog suđenja u komunitarnom pravosudnom sistemu. Podnošenjem žalbe pokreće se mehanizam kontrole zakonitosti odluka koje su doneli niži sudovi od strane više sudske instance. Na taj način unapređuje se i čini efikasnijom pravosudna zaštita prava svih subjekata prava Evropske unije.⁶

Procesno pravo Unije dopušta pravo na žalbu protiv odluka Opšteg suda i protiv odluka Službeničkog tribunala, koji je za sada osnovan kao jedini specijalizovani sud. U prvom slučaju o žalbi odlučuje Sud pravde, a u drugom Opšti sud. Izuzetak predstavlja mogućnost da se zatraži preispitivanje od strane Suda pravde konačnih odluka koje po žalbama donese Opšti sud. Ovako trostepeno suđenje⁷ predviđeno je samo pod uslovom da postoji ozbiljna opasnost po jedinstvo i usklađenost prava EU. Međutim, Sud pravde ostao je i dalje poslednja i najviša sudska instanca, što znači da protiv njegovih odluka ne postoji pravo žalbe, čak i kada ih je doneo u prvom stepenu.

2.1. Žalba protiv odluka Opšteg suda

Žalba se podnosi protiv konačnih odluka Opšteg suda. Izraz konačne odluke tumači se u praksi široko i obuhvata sve odluke kojima se okončava postupak, uključujući povlačenje tužbe, odluku o glavnoj stvari, tumačenje presuda, kao i presude zbog izostanka.⁸ Postoji mogućnost da se žalba uloži i na odluke kojima se samo delimično rešava o meritornim pitanjima.

Žalba se, takođe, može podneti protiv odluka kojima Opšti sud rešava o prethodnim prigovorima, kao što su nenadležnost i nedopuštenost tužbe ili procesnim pitanjima u sporednim postupcima, kao što je, recimo, odluka doneta povodom zahteva za odobravanje privremenih mera. Pravo žalbe dopušteno je i protiv odluke kojom se odbija zahtev lica za mešanje. Postoji mogućnost podnošenja žalbe protiv odluka kojima se obustavlja primena osporenog akta

⁵ Ph. Manin, *L'Union européenne: institutions – ordre juridique – contentieux*, Paris, 2005, p. 402.

⁶ K. Lenaerts, D. Arts, I. Maselis, *Procedural Law of the European Union*, London, 2006, p. 452.

⁷ N. Misita, *Evropska unija: institucije*, Sarajevo, 2009, str. 263.

⁸ Z. Meškić, D. Samardžić, *Pravo Evropske unije I*, Sarajevo, 2012, str. 452.

organa Unije ili obustavlja prinudno izvršenje odluka Saveta, Komisije i Evropske centralne banke kojima se nameću novčane obaveze fizičkim i pravnim licima. Međutim, izričito je isključena mogućnost ulaganja žalbe samo na odluku o troškovima postupka, tj. o visini troškova i strani koja je dužna da ih snosi.⁹ Žalba se ne bi mogla izjaviti ni protiv odluka koje se isključivo tiču unutrašnje organizacije Opšteg suda.¹⁰

Pravo na žalbu ima svaka od stranaka koja u potpunosti ili delimično nije uspela u sporu pred Opštim sudom. Procesno pravo Evropske unije ne poznaje institut prethodne ocene dopuštenosti žalbe koji u mnogim nacionalnim pravosudnim sistemima omogućava svojevrsno filtriranje žalbi nezadovoljnih učesnika u prvostepenom postupku.¹¹ Međutim, u skladu sa opštim pravnim principima, žalilac u svakom slučaju mora da ima interes za podnošenje žalbe. Stoga bi Sud pravde mogao proglasiti kao nedopuštenu žalbu ukoliko se posle donošenja presude Opšteg suda pojavila činjenica koja tu presudu lišava negativnog dejstva po žalioca.¹²

Žalbu mogu podneti i umešači, koji nisu države članice ili institucije Unije, pod uslovom da ih se odluka Suda neposredno tiče. Države članice i organi Unije mogu se, pak, žaliti čak i onda kada se nisu umešali u postupak pred Opštim sudom, izuzimajući radne sporove službenika. Tada su države članice i organi Unije u istom položaju kao i države i organi koji su se umešali u prvom stepenu.

Žalba protiv presuda Opšteg suda ograničena je na pravna pitanja.¹³ Ona se može odnositi kako na pitanja procesnog, tako i materijalnog prava. U postupku po žalbi Sud pravde ispituje samo zakonitost odluka Opšteg suda u cilju otklanjanja eventualnih pravnih nedostataka i time obezbeđuje usklađenost pravnog poretka Unije i jedobraznost prilikom njegovog tumačenja. Isključena je mogućnost podnošenja žalbe zbog nepravilno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja.

Međutim, u praksi nije uvek jednostavno razgraničiti pravna od činjeničnih pitanja.¹⁴ Sud pravde stoji na stanovištu da njegov zadatak nije da povodom

⁹ Čl. 45-48 Statuta Suda pravde (dalje: Statut), Consolidated version, *Off. Journal EU*, L 228/2012.

¹⁰ Case C-173/95 P *Hogan v Court of Justice* (1995) ECR I-4905; case C-39/00 P *SGA v Court of Justice* (2000) ECR I-11201.

¹¹ N. Misita, *Osnovi prava Evropske unije*, Sarajevo, 2007, str. 509.

¹² Case C-19/93 P *Rendo* (1995) ECR I-3319; case C-111/99 P *Lech-Stahlwerke* (2001) ECR-I-727.

¹³ Čl. 56, st. 3 i čl. 58, st. 1 Statuta.

¹⁴ J. Rideau, F. Picod, *Le pourvoi sur les questions de droit*, *Revue du Marché Commun et de l'Union européenne*, 1995, no 4, p. 594.

žalbe kontroliše činjenice i dokaze na kojima je zasnovana presuda, već da njihovo utvrđivanje i ocena spada u isključivu nadležnost Opšteg suda. To ipak ne sprečava Sud pravde da kontroliše da li su dokazi pribavljeni na ispravan način i da li su poštovana opšta pravila o teretu dokazivanja i postupku izvođenja dokaza.¹⁵ Sud pravde, takođe, može da ispituje valjanost pravne kvalifikacije utvrđenog činjeničnog stanja, budući da je ovde reč o ispravnom tumačenju ili primeni prava Unije.¹⁶ Isto tako, Sud ima pravo da ocenjuje da li je presuda Opšteg suda dovoljno i dobro obrazložena, jer se i ovde radi o pitanju primene prava Unije.¹⁷

Osnovi za žalbu mogu biti: nenadležnost Opšteg suda (njegovo delovanje *ultra vires*), povreda pravila postupka ili kršenje prava EU od strane Opšteg suda.¹⁸ U vezi sa prvim razlogom treba naglasiti da je Sud pravde ovlašćen da bliže odredi nadležnost Opšteg suda u konkretnom sporu. Povodom povrede pravila postupka potrebno je da žalilac dokaže na koji način kršenje procedure negativno utiče na njegove interese. Treći osnov za žalbu je najznačajniji i najšire formulisan, jer omogućava Sudu pravde da kontroliše sve vidove kršenja prava EU u procesu njegovog tumačenja i primene od strane Opšteg suda.¹⁹

U žalbi se ne mogu iznositi novi zahtevi ili razlozi za donošenje odluke u korist žalioaca. Obe stranke su vezane razlozima i zahtevima koje su već iznele u prvostepenom postupku. Na nove činjenice mogle bi se pozvati samo ako su nastale posle donošenja presude Opšteg suda, a tokom postupka koji se vodi pred Sudom pravde.²⁰ Žalba ne može izmeniti predmet spora koji se vodio pred

¹⁵ H. G. Schermers, D. F. Waelbroeck, *Judicial Protection in the European Union*, The Hague/London/New York, 2001, p. 763.

¹⁶ Case C-325/94 P *An Taisce and WWF UK v Commission* (1996) ECR I-3727; case C-19/95 P *San Marco v Commission* (1996) ECR I-4435; case C-278/95 P *Siemens v Commission* (1997) ECR I-2507; case C-154/99 P *Politi v European Training Foundation* (2000) ECR I-5019; Joined cases C-2/01 P and C-3/01 P *BAI and Commission* (2004) ECR I-23.

¹⁷ Case C-259/96 P *Council v De Nil and Impens* (1998) ECR I-2915; case C-197/99 P *Belgium v. Commission* (2003) ECR I-8461.

¹⁸ Čl. 58, st. 1 Statuta.

¹⁹ H. G. Schermers, D. F. Waelbroeck, *op. cit.*, p. 762.

²⁰ Case C-136/92 P *Commission v Brazzelli Lualdi and Others* (1994) ECR I-1981.

opštim Sudom.²¹ Ova ograničenja uneta su u Poslovnik sa ciljem da se žalbeni postupak ne koristi za ponovnu raspravu o činjenicama.²²

Žalba se podnosi sekretarijatu Suda pravde ili Opšteg suda. Žalba mora da sadrži: ime i stalnu adresu podnosioca i njegovog zastupnika; oznaku odluke Opšteg suda protiv koje je podneta; imena ostalih stranaka u postupku pred Opštim sudom; žalbene osnove i argumente na kojima su zasnovani, zajedno sa sažetim prikazom tih osnova; žalbeni predlog; kao i datum kada je pobijana odluka dostavljena podnosiocu žalbe. U žalbi treba precizno navesti delove presude koji se pobijaju i pravne osnove i argumente zbog kojih se ona podnosi.²³ Prosto ponavljanje ili reprodukovanje razloga i argumenata koji su već izneti pred Opštim sudom ne smatra se dovoljnim.²⁴ Što se tiče sadržine žalbenog predloga, žalilac može tražiti potpuno ili delimično ukidanje presude, odnosno njenog dispozitiva.

Rok za podnošenje žalbe je dva meseca od dana dostavljanja odluke Opšteg suda. Kod žalbe protiv odluke o odbijanju mešanja rok je kraći i iznosi dve nedelje od njenog dostavljanja.²⁵ Žalba se dostavlja ostalim strankama koje su učestvovala u postupku pred Opštim sudom. Svaka stranka koja ima interes da se žalba prihvati ili odbije može podneti odgovor na žalbu, takođe, u roku od dva meseca. Ovakav rok je predviđen da bi se osigurao jednak tretman svih stranaka u postupku. Poslovnik izričito predviđa da se rok za odgovor na žalbu ne može produžiti.

U odgovoru na žalbu mora se navesti ime i stalna adresa stranke koja ga podnosi i njenog zastupnika, datum dostavljanja žalbe podnosiocu, osnovi i argumenti na kojima se odgovor zasniva, kao i sam predlog koji podnosilac odgovora podnosi. Taj predlog može biti usmeren na potpuno ili delimično prihvatanje ili odbijanje žalbe.

Ako predsednik dozvoli, mogu se nakon toga podneti replika i duplika (odgovor na repliku). Predsednik odobrava repliku na uredno obrazloženi zahtev žalioaca podnet u roku od sedam dana od dostavljanja odgovora na žalbu nakon što

²¹ Čl. 170, st. 1 Poslovnika Suda pravde (dalje: Poslovnik SP), *Off. Journal EU*, L 265/2012; poslednja izmena: *Off. Journal EU*, L 173/2013.

²² H. G. Schermers, D. F. Waelbroeck, *op. cit.*, p. 765.

²³ Čl. 168 Poslovnika SP.

²⁴ Case 244/92 P *Kupka-Floridi v Economic and Social Committee* (1993) ECR I-2041; case C-31/95 P *Del Plato v Commission* (1996) ECR I-1443.

²⁵ Čl. 56, st. 1 i čl. 57, st. 1 Statuta.

sasluša sudiju izvestioca i opšteg pravobranioca i ukoliko smatra da se time omogućava žalioocu da se izjasni o prigovoru nedopuštenosti žalbe ili novim elementima koje sadrži odgovor na žalbu. U isto vreme, predsednik određuje dan kada se podnosi replika i po dostavljanju tog podneska datum kada se podnosi duplika. Tom prilikom može ograničiti broj stranica i predmet ovih podnesaka.²⁶

U roku od dva meseca koji je predviđen za odgovor na žalbu svaka stranka u postupku pred Opštim sudom može podneti protivžalbu (*cross-appeal*). Protivžalba se podnosi kao poseban dokument, odvojeno od odgovora na žalbu. Ona mora da sadrži ime i stalnu adresu stranke koja je podnosi, datum kada joj je dostavljena žalba, protivžalbene osnove i argumente, kao i sam protivžalbeni predlog. Kad je u pitanju cilj ovog predloga, podnosilac protivžalbe može tražiti ukidanje presude Opšteg suda u celosti ili u pobijanom delu iz razloga koji nisu istaknuti u žalbi. Protivžalbeni predlog, takođe, može biti usmeren na ukidanje izričite ili prećutne odluke o dopuštenosti tužbe pred Opštim sudom. U vezi sa protivžalbenim osnovima i argumentima potrebno je precizno navesti delove presude Opšteg suda koji se osporavaju. Oni ne smeju biti isti sa osnovima i argumentima iz odgovora na žalbu.

Kada je podneta protivžalba, podnosilac žalbe ili bilo koja stranka u postupku pred Opštim sudom koja ima interes da se ona prihvati ili odbije može u roku od dva meseca od datuma dostavljanja podneti odgovor na protivžalbu. Predmet ovog odgovora ograničen je na osnove na koje se poziva protivžalba. Rok za odgovor na protivžalbu ne može se produžiti. Posle toga mogu se uz dozvolu predsednika podneti replika i duplika. Predsednik odobrava njihovo podnošenje na uredno obrazloženi zahtev podnosioca protivžalbe podnet u roku od sedam dana od dostavljanja odgovora na protivžalbu pošto sasluša sudiju izvestioca i opšteg pravobranioca i ako oceni da se time omogućava podnosiocu protivžalbe da se izjasni o prigovoru nedopuštenosti protivžalbe ili o novim elementima iz odgovora na protivžalbu. Predsednik, takođe, određuje dan kada se podnosi replika i posle dostavljanja tog podneska, datum kada se podnosi duplika. U isto vreme on može ograničiti broj stranica i predmet ovih podnesaka.²⁷

Postupak po žalbi sastoji se iz pismenog i usmenog dela i odvija se u osnovi na isti način kao i drugi postupci pred Sudom pravde. Usmena rasprava održava se samo na izričit zahtev stranaka. Statut dopušta mogućnost da se usmena faza

²⁶ Čl. 172-175 Poslovnika SP.

²⁷ Čl. 176-180 Poslovnika SP.

postupka izostavi. Takvu odluku Sud donosi pošto prethodno sasluša opšteg pravobranioca i stranke u sporu.²⁸ U praksi se obično po okončanju pismenog postupka od stranaka traži da se izjasne da li žele da usmena faza izostane,²⁹ ali stav stranaka ne obavezuje Sud.

Sud će u svakom slučaju doneti odluku bez sprovođenja usmenog postupka ukoliko su žalba ili protivžalba u celosti ili delimično očigledno nedopuštene ili neosnovane. Tada Sud na predlog sudije izvestioca i posle saslušanja opšteg pravobranioca donosi obrazloženo rešenje kojim u potpunosti ili delimično odbacuje, odnosno odbija žalbu ili protivžalbu. S druge strane, Sud može na predlog sudije izvestioca i nakon što sasluša stranke i opšteg pravobranioca obrazloženim rešenjem odlučiti da žalbu i protivžalbu proglašuje očigledno osnovanom upućujući na svoju relevantnu praksu. U ovom slučaju Sud je ranije već odlučivao o istim pravnim pitanjima koja su navedena u razlozima podnete žalbe ili protivžalbe.³⁰

Podnošenje žalbe sprečava pravosnažnost presude Opšteg suda i ima devolutivno dejstvo, jer o njoj odlučuje Sud pravde kao viši sud.³¹ Međutim, žalba nema suspenzivno dejstvo u odnosu na osporenu presudu. Izuzetno, Sud može na zahtev žalioca odlučiti da pokretanje postupka po žalbi odlaže izvršenje prvostepene presude. Osnivački ugovori dozvoljavaju strankama da traže obustavu izvršenja odluke kojom je regulativa oglašena ništavom.³² Statut Suda, pak, predviđa da odluka Opšteg suda o proglašenju regulative ništavom stupa na snagu od dana isteka roka za podnošenje žalbe ili, ako je žalba uložena, od dana kada je ona odbijena.³³

Povodom žalbe Sud pravde može odluku Opšteg suda potvrditi ako nađe da žalba nije osnovana. Ukoliko prihvati navode žalbe on ukida odluku Opšteg suda. U ovom slučaju Sud pravde ima mogućnost da sam donese konačnu odluku kada stanje postupka to dozvolja. Ukoliko to nije slučaj predmet se vraća Opštem sudu na ponovno rešavanje, uz obavezujuće uputstvo za odlučivanje. U tom slučaju Opšti sud je vezan pravnim shvatanjem koje je sadržano u odluci

²⁸ Čl. 59 Statuta.

²⁹ Case C-310/93 P *BPB Industries and British Gypsum v Commission* (1995) ECR I-865.

³⁰ Čl. 181-182 Poslovnika SP.

³¹ Z. Meškić, D. Samardžić, *op. cit.*, str. 452.

³² Čl. 278-279 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije (dalje: UFEU), *Off. Journal EU*, C 326/2012.

³³ Čl. 60 Statuta.

Suda pravde.³⁴ Kada žalbu podnesu države članice ili institucije Unije koje se nisu umešale u spor pred Opštim sudom, Sud pravde može, ako je žalba osnovana i ako oceni da je to neophodno, navesti koja će se dejstva ukinute odluke Opšteg suda smatrati konačnim za stranke u sporu.

2.2. *Žalba protiv odluka Službeničkog tribunala*

Ugovorom iz Nice Prvostepenom sudu po prvi put data je nadležnost da odlučuje o žalbama protiv odluka koje su doneli sudski paneli u prvom stepenu. Tako se ovaj sud, uprkos svom nazivu, pojavljivao u ulozi drugostepene instance. Lisabonski ugovor, takođe, ovlašćuje Opšti sud da rešava po žalbama podnetim protiv odluka specijalizovanih sudova.³⁵ Detaljna pravila o ovoj vrsti žalbe sadržana su u Aneksu Statuta Suda pravde i Poslovniku Opšteg suda.

Žalba se podnosi protiv konačnih odluka Službeničkog tribunala. Predviđena je mogućnost da se žalba uloži i protiv delimičnih odluka kojima se rešava u meritumu. Žalba se, takođe, može podneti protiv odluka kojima Službenički tribunal rešava o procesnim pitanjima, kao što su prigovor nenadležnosti ili nedopuštenosti tužbe. Pravo žalbe dopušteno je i protiv odluke kojim se odbija zahtev lica za mešanje. Postoji mogućnost podnošenja žalbe protiv svake odluke Službeničkog tribunala kojom se odbija obustavljanje izvršenja osporenog akta organa Unije ili odbija zahtev za odobravanje privremenih mera. Međutim, žalba samo na odluku o iznosu troškova postupka i strani koja je dužna da ih plati nije dopuštena.

Pravo na žalbu ima svaka od stranaka koja u potpunosti ili delimično nije uspela u sporu pred Službeničkim tribunalom. Žalbu mogu podneti i svi umešači, koji nisu države članice ili institucije Unije, pod uslovom da odluka Službeničkog tribunala neposredno na njih utiče.³⁶

Novinu predstavlja odredba osnivačkog ugovora koja predviđa da se regulativom o osnivanju specijalizovanog suda može dopustiti žalba Opštem sudu ne samo zbog pravnih pitanja, već i iz razloga vezanih za činjenično

³⁴ Čl. 61, st. 1 i 2 Statuta. Sud pravde ovde deluje slično revizionom (kada sam odlučuje) ili kasacionom (ako predmet vraća na ponovno odlučivanje) sudu u nacionalnom pravosuđu.

³⁵ Čl. 257 UFEU (raniji čl. 225 A Ugovora o Evropskoj zajednici, izmenjen ugovorom iz Nice).

³⁶ Čl. 9-11 Aneksa I Statuta koji nosi naslov "Službenički tribunal Evropske unije" (dalje: Aneks I), Regulativa Evropskog parlamenta i Saveta 741/2001 od 11.8.2001. godine, *Off. Journal EU*, L 228/ 2012.

stanje.³⁷ Uprkos ovoj mogućnosti, regulativa kojom je osnovan Službenički tribunal ne dozvoljava podnošenje žalbe zbog nepravilno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja. Prema Aneksu Statuta Suda pravde EU žalbe Opštem sudu protiv odluka Službeničkog tribunala ograničene su samo na pravna pitanja.³⁸

Osnovi za ovu vrstu žalbe su isti i svode se na nenadležnost Tribunala, povredu pravila postupka na štetu žalioaca i kršenje prava Unije od strane Službeničkog tribunala. Rok za podnošenje žalbe, takođe, iznosi dva meseca od prijema odluke Tribunala. Kod žalbe protiv odluke o odbijanju mešanja rok je kraći i iznosi dve nedelje od njenog dostavljanja.

Žalba se podnosi sekretarijatu Opšteg suda ili Službeničkog tribunala. Žalba mora da sadrži standardne elemente, kao što su ime i stalna adresa podnosioca, imena ostalih stranaka u postupku pred Službeničkim tribunalom, žalbene osnove i pravne argumente na kojima su zasnovani i žalbeni predlog. Uz žalbu se prilaže odluka Službeničkog tribunala protiv koje je podneta uz naznaku datuma kada je pobijana odluka dostavljena podnosiocu žalbe. U žalbi treba precizno navesti delove presude koji se pobijaju i pravne osnove i argumente zbog kojih se ona podnosi. Što se tiče sadržine žalbenog predloga, žalilac može tražiti potpuno ili delimično ukidanje odluke Službeničkog tribunala i prihvatanje u celosti ili delimično zahteva iznetog u prvom stepenu pri čemu nije dopušteno isticanje novih zahteva. Žalba ne može izmeniti predmet spora koji se vodio pred Službeničkim tribunalom.

Žalba se dostavlja ostalim strankama koje su učestvovala u postupku pred Službeničkim tribunalom. Svaka stranka u ovom postupku može podneti odgovor na žalbu u roku od dva meseca od njenog dostavljanja. Rok za odgovor na žalbu ne može se produžiti. U odgovoru na žalbu mora se navesti ime i stalna adresa stranke koja ga podnosi, datum dostavljanja žalbe podnosiocu, osnovi i pravni argumenti na kojima se odgovor zasniva, kao i sam predlog koji podnosioc odgovora ističe. Taj predlog može biti usmeren na potpuno ili delimično odbijanje žalbe ili ukidanje u celosti ili delimično odluke Službeničkog tribunala, kao i na potpuno ili delimično prihvatanje zahteva iznetog u prvom stepenu. Odgovorom na žalbu, takođe, se ne može menjati predmet spora koji se vodio pred Službeničkim tribunalom.

³⁷ Čl. 257, st. 3 UFEU.

³⁸ Čl. 11 Aneksa I.

Ako predsednik dozvoli, mogu se nakon toga podneti replika i duplika. Predsednik će tako postupiti na zahtev žalioaca podnet u roku od sedam dana od dostavljanja odgovora kada oceni da je to potrebno da bi se podnosiocu omogućilo da iznese svoje stanovište ili da se obezbedi osnov za odlučivanje po žalbi. U isto vreme, predsednik određuje dan kada se podnosi replika i po dostavljanju tog podneska datum kada se podnosi duplika.

Kada se u odgovoru na žalbu traži potpuno ili delimično ukidanje odluke Službeničkog tribunala na osnovu pravnih osnova koji nisu sadržani u žalbi žalilac ili bilo koja strana mogu i bez podnošenja posebnog zahteva predsedniku podneti repliku. Ona se može odnositi samo na taj osnov i mora se podneti u roku od dva meseca od dostavljanja takvog odgovora. Međutim, druge strane koje žele da pismeno odgovore na repliku moraju za to dobiti dozvolu od predsednika.

Žalba ne odlaže izvršenje osporene odluke Službeničkog tribunala. Postupak po žalbi sastoji se iz pismenog i usmenog dela i u osnovi se odvija na isti način kao i postupak po žalbi pred Sudom pravde. Usmena rasprava održava se samo na izričit zahtev stranaka. Taj zahtev se podnosi u roku od mesec dana od kada je strana obaveštena da je okončan pismeni postupak. Ovaj rok predsednik može produžiti. Poslovnik dopušta mogućnost da se usmena faza postupka potpuno izostavi. Takvu odluku Opšti sud donosi na predlog sudije izvestioca pošto prethodno sasluša opšteg pravobranioca i stranke u sporu.³⁹

Opšti sud može u bilo koje vreme bez održavanja usmene rasprave doneti obrazloženo rešenje kojim u potpunosti ili delimično odbacuje ili odbija žalbu. Takvo rešenje donosi se na predlog sudije izvestioca i posle saslušanja opšteg pravobranioca u slučaju kada je žalba u celosti ili delimično očigledno nedopuštena ili neosnovana.⁴⁰

Ukoliko utvrdi da je žalba osnovana, Opšti sud će ukinuti odluku Službeničkog tribunala i sam doneti konačnu presudu. Predmet se može vratiti Tribunalu na ponovno rešavanje ako stanje postupka ne dozvoljava Opštem sudu da konačno presudi spor. U tom slučaju Tribunal je vezan odlukom Opšteg suda o pravnim pitanjima.⁴¹

³⁹ Čl. 137-143 Poslovnika Opšteg suda (dalje: Poslovnik OS), *Off. Journal EU*, L 92/2010; poslednja izmena: *Off. Journal EU*, L 173/2013.

⁴⁰ Čl. 145-146 Poslovnika OS.

⁴¹ Čl. 13 Aneksa I.

Odluke koje donese Opšti sud po žalbama su konačne. Izuzetno, one mogu biti predmet preispitivanja od strane Suda pravde. Uslov za to je postojanje ozbiljne opasnosti po jedinstvo ili usklađenost prava Unije.⁴² Pravo da predloži preispitivanje odluke Opšteg suda ima samo prvi opšti pravobranilac. Po tome se ovo pravno sredstvo razlikuje od žalbe koju, po pravilu, podnose nezadovoljne stranke u postupku. Druga razlika tiče se osnova za njihovo podnošenje, budući da se žalbe izjavljuju zbog pravnih nedostataka u presudama donetim u prvom stepenu, dok razlog za preispitivanje odluke Opšteg suda po žalbi na presudu Službeničkog tribunala predstavlja rizik po jedinstvo i doslednost prava Unije.⁴³

Predlog za preispitivanje prvi opšti pravobranilac mora podneti u roku od mesec dana od datuma objavljivanja odluke Opšteg suda, dok Sud pravde u daljem roku od mesec dana od prijema predloga odlučuje da li treba preispitati ovu odluku. Tom prilikom Sud odlučuje u hitnom postupku na osnovu spisa koje mu je dostavio Opšti sud. Predlozi za preispitivanje i odluke da se pokrene postupak preispitivanja nemaju suspenzivno dejstvo.⁴⁴

Sud pravde odluku o preispitivanju odluke Opšteg suda donosi na predlog sudije izvestioca. U toj odluci navode se samo ona pitanja koja su predmet preispitivanja. Obaveštenje o datumu donošenja ove odluke objavljuje se u Službenom listu EU. Sekretar Suda pravde o odluci da se preispita odluka Opšteg suda obaveštava stranke u postupku pred tim Sudom.⁴⁵ One su ovlašćene da podnesu pismene primedbe o pitanjima koja podležu postupku preispitivanja u za to propisanim rokovima. Sud može odlučiti da sprovede usmeni postupak pre donošenja konačne odluke.

Ukoliko Sud pravde utvrdi da odluka Opšteg suda utiče na jedinstvo ili usklađenost prava Unije, predmet se vraća ovom Sudu. Tada je Opšti sud vezan odlukom Suda o pravnim pitanjima. U slučaju potrebe Sud može navesti koja se dejstva odluke Opšteg suda imaju smatrati konačnim za stranke u sporu. Međutim, Sud pravde može sam doneti konačnu odluku ako ishod postupka očigledno proizilazi iz činjeničnog stanja na kome se zasniva odluka Opšteg suda. Kada se utvrdi da odluka Opšteg suda utiče na jedinstvo i usklađenost

⁴² Čl. 256, st. 2 UFEU.

⁴³ K. Lenaerts, D. Arts, I. Maselis, *op. cit.*, p. 472.

⁴⁴ Čl. 62-62b Statuta.

⁴⁵ Čl. 193 Poslovnika SP.

prava Unije, odluka Suda o pitanju koje je podvrgnuto preispitivanju zamenjuje odluku Opšteg suda.⁴⁶

3. Drugi pravni lekovi

Iako nema prava žalbe na odluke Suda pravde, postoje drugi pravni lekovi koji se mogu podneti Sudu upravo povodom njegovih konačnih presuda, a čiji je značaj pre teorijski nego praktični. Protiv konačnih odluka Opšteg suda i Službeničkog tribunala predviđeni su, takođe, pravni lekovi o kojima odlučuju isti ovi sudovi. Prema slovu sudskih poslovnika, neki od njih su kvalifikovani kao vanredna pravna sredstva, dok drugi imaju izuzetan i procesni karakter. U prvu kategoriju spadaju prigovor trećeg koji nije bio strana u sporu protiv presude i zahtev za reviziju presude. Druga grupa pravnih lekova obuhvata prigovor tuženog protiv presude zbog izostanka i zahteve strana u sporu za tumačenje, ispravku i dopunu presude.

3.1. Prigovor trećeg protiv presude

Prvo sredstvo koje po tekstu poslovnika ima karakter vanrednog pravnog leka je postupak po prigovoru trećeg lica koje nije učestvovalo u postupku (*third party proceedings; tierce opposition*), a koje smatra da je presuda doneta na štetu njegovih prava, odnosno da ih prejudicira. Ovaj pravni lek ima dosta sličnosti sa tužbom glavnog mešanja koja postoji u nacionalnim procesnim pravima.⁴⁷ Svrha prigovora trećih lica nije tumačenje sporne presude koja je doneta bez učešća ovih subjekata, već njeno preinačenje.

U ulozi trećeg može se pojaviti fizičko i pravno lice, organ Unije ili država članica. Da bi mogao da podnese prigovor, treći mora da dokaže štetan uticaj presude na njegova prava, kao i da navede razloge zbog kojih nije učestvovao u osnovnom postupku.⁴⁸ Budući da se ovim prigovorom dovodi u pitanje autoritet već donete presude, proceduralne zahteve za njegovo podnošenje treba ceniti strogo.⁴⁹

Prvi uslov koji se odnosi na prejudicijelni uticaj presude zadovoljen je ako je ona štetna po prava trećeg lica. Sama šteta može biti materijalne ili moralne prirode. Sud smatra da za podnošenje prigovora nije dovoljno da treći ima samo legitimni

⁴⁶ Čl. 62a i 62b Statuta.

⁴⁷ A. Čavoški, A. Knežević-Bojović, D. Popović, *Evropski sud pravde*, Beograd, 2006, str. 59.

⁴⁸ Čl. 42 Statuta.

⁴⁹ R. Vukadinović, *Evropska ekonomska zajednica*, Beograd, 1991, str. 94.

interes koji treba zaštititi.⁵⁰ Uz to, potrebno je da prava trećeg lica budu dovedena u pitanje dispozitivom presude koja se osporava ili razlozima koji su navedeni u njenom obrazloženju. Praktično to znači da se prigovor ne može podneti protiv deklarativnih presuda i rešenja Suda.⁵¹

Drugi uslov tiče se razloga kojima treće lice opravdava svoje neučestvovanje u postupku u kome je doneta osporena odluka. Ispunjenost ovog uslova Sud ceni u svakom konkretnom slučaju vodeći računa o dužnom stepenu pažnje koju je treći morao da ispolji u vezi sa obaveštenjem o pokretanju postupka koje se objavljuje u Službenom listu EU.⁵² Svrha ovog obaveštenja je da se upravo trećima pruži prilika da saznaju i eventualno se umešaju u postupak koji može da ima negativan uticaj po njihova prava. Zato podnosilac prigovora mora navesti uverljive razloge zbog kojih nije bio u stanju da učestvuje u osnovnom postupku u svojstvu umešača.

Postupak po prigovoru se pokreće zahtevom u istom obliku kao i tužba kod uobičajene procedure. U prigovoru treba označiti presudu koja se pobija, navesti u kom smislu ona nanosi štetu pravima trećeg lica i razloge zbog kojih to lice nije moglo učestvovati u izvornom postupku. Prigovor se podnosi protiv svih stranaka u postupku iz koga proističe osporena presuda. Rok za pokretanje postupka je dva meseca od dana objavljivanja presude u Službenom listu Unije.

Dok traje postupak po prigovoru trećeg, Sud može na zahtev tog lica obustaviti izvršenje osporene presude ili odrediti druge odgovarajuće privremene mere.⁵³ Ukoliko je, pak, istovremeno sa prigovorom trećeg lica kojim se osporava presuda Opšteg suda ili Službeničkog tribunala podneta žalba protiv iste presude, ovaj Sud, odnosno Tribunal može posle saslušanja stranaka odlučiti da zastane sa postupkom po prigovoru dok viši sud ne donese presudu po žalbi.⁵⁴

U slučaju da prihvati prigovor, Sud će novom presudom izmeniti presudu u onim tačkama u kojima je usvojio zahteve trećeg lica. Original preinačene

⁵⁰ Case 292/84 TO *Bolognese and Others v Scharf and Commission* (1987) ECR 3563.

⁵¹ H. G. Schermers, D. F. Waelbroeck, *op. cit.*, p. 747.

⁵² Case T-35/89 TO 1 *Ascasibar Zubizarreta and Others v Albani* (1992) ECR II-1599.

⁵³ Čl. 157 Poslovnika SP; čl. 123 Poslovnika OS; čl. 117 Poslovnika Službeničkog tribunala (dalje: Poslovnik ST), *Off. Journal EU*, L 225/2007; poslednja izmena: *Off. Journal EU*, L 162/201.

⁵⁴ Čl. 123, st. 4 Poslovnika OS; čl. 117, st. 4 Poslovnika ST.

presude priključuje se izvorniku prvobitne presude i na njoj se o tome sastavlja odgovarajuća beleška.⁵⁵

3.2. Revizija

Drugo pravno sredstvo koje je u sudskim poslovnima izričito predviđeno kao vanredni pravni lek je zahtev za reviziju presude. Može se podneti samo ako se otkrije nova činjenica od odlučujućeg značaja koja u vreme donošenja presude nije bila poznata ni Sudu ni stranci koja traži obnovu postupka.⁵⁶ Revizija nije zamišljena kao zamena za žalbu, već predstavlja vanredno pravno sredstvo koje omogućava stranama u osnovnom sporu da dovedu u pitanje autoritet konačne odluke i presuđene stvari (*res judicata*) pod strogim uslovima.

Pre svega, neznanje podnosioca zahteva da postoji određena činjenica ne sme biti posledica njegove nemarnosti. Sud stoji na stanovištu da otkrivanje novog dokumenta ili nepoznavanje njegove sadržine ne predstavlja novu činjenicu ukoliko je stranka koja traži reviziju mogla ili morala da zna da on postoji ili da se sa njim upozna.⁵⁷ Pored toga, potrebno je da je ta činjenica već postojala u vreme donošenja presude bez obzira što je ona bila nepoznata strankama i Sudu.⁵⁸ Kasnija sudska praksa ne može se smatrati novom činjenicom koja opravdava zahtev za reviziju presude.⁵⁹

Novootkrivena činjenica mora biti takve prirode da bi odlučujuće uticala na presudu. Praktično to znači da bi Sud doneo suštinski drugačiju odluku da mu je ova činjenica bila predložena u vreme izricanja presude. Sa stanovišta ovog uslova od značaja je potencijalni uticaj nove činjenice na dispozitiv presude, ali ne i na odluku o troškovima ili merama radi njenog izvršenja.⁶⁰ Isto tako, Sud smatra da taj uslov za reviziju neće biti ispunjen ukoliko je nova činjenica relevantna samo u pogledu dopunskih razloga za donošenje osporene presude.⁶¹

⁵⁵ Čl. 157, st. 5 i 6 Poslovnika SP; čl. 123, st. 3 Poslovnika OS; čl. 117, st. 3 Poslovnika ST.

⁵⁶ Čl. 44 Statuta.

⁵⁷ Case 56/70 Rev. *Mandelli v Commission* (1971) ECR 1.

⁵⁸ Case C-130/91 Rev. II *ISAE/VP and Interdata v Commission* (1996) ECR I-65.

⁵⁹ Case C-403/85 Rev. *Ferrandi v Commission* (1991) ECR I-1215; case T-4/89 Rev. *BASF v Commission* (1992) ECR II-1523.

⁶⁰ Case 235/82 Rev. *Ferriere San Carlo v Commission* (1986) ECR 1799.

⁶¹ Case 40/71 *Richez-Parise v Commission* (1972) ECR 73; case T-106/89 Rev. *Norsk Hydro v Commission* (1994) ECR II-419.

Zahtev za reviziju podnosi se u roku od tri meseca od dana kada je podnosilac saznao za činjenicu na kojoj zaniva svoj zahtev za reviziju (subjektivni rok). Po proteku deset godina od dana donošenja presude ne može se zahtevati obnova postupka (objektivni rok).⁶² Pravo da traže reviziju imaju stranke u postupku koji je okončan presudom. Isto pravo dato je umešačima nezavisno od toga da li je strana kojoj su se pridružili tražila reviziju presude.

Revizija se podnosi u istom obliku kao i tužba. U zahtevu se posebno mora navesti osporena presuda, tačke u kojima se presuda osporava i razlozi zbog kojih se ona pobija. Uz to, potrebno je da se iznesu činjenice na kojima se zahtev zasniva, kao i da se prilože dokazi o tome da postoje činjenice koje opravdavaju reviziju presude i dokazi o poštovanju roka od tri meseca. Zahtev za reviziju se podnosi protiv svih stranaka na koje se odnosi presuda doneta u postupku čija se obnova traži.⁶³

Postupak po zahtevu za reviziju ima dve faze.⁶⁴ Kada se zahtev podnese, Sud ili Tribunal prvo odlučuju o dopuštenosti revizije na zatvorenoj sednici uzimajući u obzir mišljenja stranaka dostavljena u pismenom obliku. Sud pravde i Opšti sud pre donošenja odluke moraju da saslušaju i mišljenje opšteg pravobranioca.⁶⁵ Ocenjujući dopuštenost zahteva za reviziju, ovi sudovi moraju zapravo utvrditi da li su nove činjenice na kojima se ovaj zahtev zasniva takvog značaja da treba ponovo otvoriti postupak povodom tog slučaja.

Ako usvoji pozitivnu odluku, koja se takođe donosi u obliku presude, Sud u drugoj fazi prelazi na meritorno odlučivanje. Meritum se razmatra u uobičajenom postupku koji je predviđen za direktne tužbe, uključujući i usmeni deo koji se inače izostavlja u prvoj fazi. Ukoliko je, pak, istovremeno sa zahtevom za reviziju protiv presude Opšteg suda ili Službeničkog tribunala podneta žalba, ovaj Sud, odnosno Tribunal može posle saslušanja stranaka odlučiti da zastane sa postupkom revizije dok viši sud ne donese presudu po žalbi.⁶⁶ Posle sprovedenog postupka donosi se nova presuda koja se priključuje izvorniku osporene presude. Na margini te presude mora se staviti beleška da je doneta presuda po zahtevu za reviziju.⁶⁷

⁶² Čl. 44, st. 3 Statuta.

⁶³ Čl. 159 Poslovnika SP; čl. 125-126 Poslovnika OS; čl. 119 Poslovnika ST.

⁶⁴ H. G. Schermers, D. F. Waelbroeck, *op. cit.*, pp. 748-749.

⁶⁵ Čl. 159, st. 5 Poslovnika SP; čl. 127, st. 2 Poslovnika OS.

⁶⁶ Čl. 128 Poslovnika OS; čl. 119, st. 4 Poslovnika ST.

⁶⁷ Čl. 159, st. 7 Poslovnika SP; čl. 127, st. 4 Poslovnika OS; čl. 119, st. 3 Poslovnika ST.

3.3. Prigovor tuženog protiv presude zbog izostanka

Ako tuženi kome je tužba uredno dostavljena ne podnese u propisanom roku pisani odgovor na tužbu tužilac može tražiti od Suda pravde da donese presudu kojom prihvata tužbeni zahtev. Isto pravo tužilac ima u postupcima pred Opštim sudom i Službeničkim tribunalom ukoliko je tuženi propustio da odgovori na tužbu. Pošto ovaj zahtev dostavi tuženom, Sud ili Tribunal mogu odlučiti da povodom njega otvore usmeni deo postupka. Tada tuženi može prisustvovati usmenoj raspravi, ali će na njoj samo tužilac biti saslušan. Pored toga, Sud ili Tribunal mogu narediti izvođenje drugih dokaza.

Pre nego što donesu presudu zbog propuštanja, Sud ili Tribunal treba da saslušaju mišljenje opšteg pravobranioca i da ispitaju dopuštenost tužbe. Isto tako, moraju proveriti da li su uredno ispunjene sve formalnosti i utvrditi da li se zahtev tuženog čini osnovanim.

Presuda zbog propuštanja je izvršna, ali Sud ili Tribunal mogu obustaviti njeno izvršenje ili ga usloviti davanjem jemstva u slučaju da tuženi podnese prigovor protiv ove presude. Suspenzija traje sve dok se ne odluči o podnetom prigovoru. S druge strane, jemstvo se vraća tužiocu ako prigovor ne bude podnet ili ako bude odbijen.

Prigovor protiv presude zbog izostanka podnosi se u roku od mesec dana od dana prijema presude. Ulaganjem prigovora tuženi zapravo traži od Suda ili Tribunala da ukinu donetu presudu. Prigovor se podnosi u istom obliku kao i tužba u redovnom postupku. Po prijemu prigovora predsednik veća određuje rok u kome suprotna strana može da podnese svoje pismene primedbe.⁶⁸

Dalji postupak po prigovoru odvija se u skladu sa pravilima koja regulišu tok postupka po direktnim tužbama nakon okončanja inicijalne faze u okviru njegovog pismenog dela. To praktično znači da Sud ili Tribunal mogu odlučiti da se sprovede pripremno istraživanje radi prikupljanja činjenične i pravne građe i izvođenja dokaza, kao i da se održi usmena rasprava.

Nakon toga, Sud ili Tribunal o prigovoru odlučuju presudom protiv koje nije dopušten prigovor. Ukoliko je prigovor tuženog odbijen presuda zbog izostanka ostaje na snazi. U suprotnom donosi se presuda kojom se ukida presuda zbog izostanka.⁶⁹ Original ove presude dodaje se izvornoj presudi donetoj zbog

⁶⁸ Čl. 41 Statuta; čl. 152 Poslovnika SP; čl. 122 Poslovnika OS; čl. 116 Poslovnika ST.

⁶⁹ Case C-172/97 OP *SIVU v Commission* (2001) ECR I-6699; case T-85/94 *OPPO Commission v Branco* (1995) ECR II-2993.

izostanka. Na margini te presude stavlja se beleška o presudi donetoj povodom prigovora tuženika.

3.4. Tumačenje, ispravka i dopuna presude

Posebno pravno sredstvo procesnog karaktera predstavlja zahtev za tumačenje presude. Ovaj zahtev podnosi se ukoliko nije jasan smisao ili domašaj donete presude ili eventualno nekog rešenja. Prema stavu Suda uslov za tumačenje je stvarna nejasnoća u presudi koja se u zahtevu mora izričito navesti. Smatra se dovoljnim da u tom pogledu između strana postoje različita mišljenja.⁷⁰

Zahtev za tumačenje ograničen je na utvrđivanje tačnog značenja ili domašaja presude. Pitanja koja nisu rešena presudom ne mogu biti predmet ovog zahteva. Tako se, recimo, od Suda ne može tražiti da tumači uticaj presude ne druge slučajeve ili sadržinu mera koje su potrebne da bi ona proizvela dejstvo.⁷¹ Ova pitanja mogu da budu predmet nekog novog postupka. Drugačije rečeno, stranke nemaju pravo da zahtev za tumačenje presude koriste kao sredstvo za traženje nove sudske odluke.

Pravo da podnesu zahtev za tumačenje imaju strane u sporu koji je okončan presudom. Isto pravo imaju umešači nezavisno od stava stranke u postupku kojoj su se pridružili. Organi Unije mogu da podnesu zahtev za tumačenje čak i u slučaju da sami nisu učestvovali u postupku, ako dokažu opravdan interes za tumačenje značenja i domašaja presude.⁷² U slučaju više paralelnih postupaka zasnovanih na istim tužbenim zahtevima u kojima se presuda u jednom sporu poziva na prethodno donetu presudu, Sud je sve strane u ovim sporovima smatrao ovlašćenim da zatraže tumačenje presude čak iako nisu stranke u konkretnom postupku.⁷³

Zahtev za tumačenje se može odnositi samo na dispozitiv presude ili njeno obrazloženje. Od Suda se ne može tražiti da tumači sporedna pitanja kojima se samo dopunjavaju ili objašnjavaju osnovni razlozi za donošenje presude. Zahtev se podnosi u istom obliku kao i tužba. U njemu se mora navesti presuda o kojoj je reč, kao i konkretni delovi teksta presude čije se tumačenje traži. Zahtev se

⁷⁰ Case 5/55 *Assider v High Authority* (1954-1956) ECR 175.

⁷¹ Case 70/63 *High Authority v Clotti and Court of Justice* (1965) ECR 275; case 9/81 *Interpretation Court of Auditors v Williams* (1983) ECR 2859; joined cases 146 and 431/85 *Interpretation Maindiaux and Others v ESC* (1988) ECR 2003.

⁷² Čl. 43 Statuta.

⁷³ Case 5/55 *Assider v High Authority* (1954-1956) ECR 175.

podnosi protiv svih strana u postupku u kome je doneta presuda čije se tumačenje traži (nužni suparničari).

Tumačenje presude Suda pravde može se tražiti u roku od dve godine od dana objavljivanja presude ili dostavljanja rešenja.⁷⁴ Međutim, poslovnicima Opšteg suda i Službeničkog tribunala nije propisan poseban rok u kome se zahtev za tumačenje njihovih presuda mora podneti. Iako nije izričito predviđeno, smatra se da podnošenje zahteva za tumačenje presude nema suspenzivno dejstvo, tj. ne odlaže njeno izvršenje.⁷⁵ Ukoliko je, pak, istovremeno sa zahtevom za tumačenje protiv presude Opšteg suda ili Službeničkog tribunala podneta žalba, ovaj Sud, odnosno Tribunal može posle saslušanja stranaka odlučiti da zastane sa postupkom tumačenja dok viši sud ne donese presudu po žalbi.

Pre donošenja odluke strankama se mora omogućiti da podnesu svoja mišljenja o zahtevu za tumačenje, dok će Sud pravde prethodno saslušati mišljenje opšteg pravobranioca. Odluku o tumačenju Sud ili Tribunal donose u formi presude (interpretativna presuda). Ona se prilaže originalu presude čije se tumačenje tražilo i na njoj se o tome sačinjava odgovarajuća beleška.⁷⁶

Drugo procesno pravno sredstvo koje se može koristiti pred istim sudom koji je doneo odluku je ispravka njegove presude. Ispravka je moguća samo ukoliko presuda sadrži greške u pisanju, računanju ili druge očigledne omaške. Presudu ispravlja Sud ili Tribunal na sopstvenu inicijativu ili na zahtev stranaka, uključujući i umešače. Rok za traženje ispravke je kraći i iznosi dve nedelje od donošenja presude ili dostavljanja rešenja.

Kada se ispravka odnosi na dispozitiv presude ili deo obrazloženja na kome se dispozitiv zasniva stranke koje uredno obavesti sekretar Suda mogu podneti svoje pismene primedbe. Rok za dostavljanje primedbi određuje predsednik. Sud pravde odlučuje o ispravci presude nakon što sasluša opšteg pravobranioca. Opšti sud o tome odlučuje na zatvorenoj sednici, dok Službenički tribunal odluku o ispravci donosi u obliku rešenja posle saslušanja stranaka.

Original rešenja o ispravci prilaže se izvorniku ispravljene presude. Beleška o tom rešenju stavlja se na margini izvornika presude koja je ispravljena.⁷⁷

⁷⁴ Čl. 158 Poslovnika SP.

⁷⁵ H. G. Schermers, D. F. Waelbroeck, *op. cit.*, p. 744.

⁷⁶ Čl. 129 Poslovnika OS; čl. 118 Poslovnika ST.

⁷⁷ Čl. 154 Poslovnika SP; čl. 84 Poslovnika OS; čl. 84 Poslovnika ST.

Dopuna presude predstavlja poslednje pravno sredstvo koje se ponekad smatra samo posebnim oblikom zahteva za ispravku presude.⁷⁸ Ona se traži u slučaju kada je Sud ili Tribunal propustio da odluči o određenom delu zahteva ili o troškovima postupka. U tom slučaju svaka strana može u roku od mesec dana od datuma dostavljanja presude zatražiti da Sud ili Tribunal dopune presudu.

Prilikom dopune presude sprovodi se isti postupak kao i za njenu ispravku. Zahtev za dopunu presude dostavlja se drugoj strani i predsednik određuje rok u kome ona može podneti svoje pismene primedbe. Posle dostavljanja pismenih primedbi, Sud ili Tribunal odlučuju istovremeno o dopuštenosti i osnovanosti zahteva za dopunu presude. Pre donošenja takve odluke Sud pravde ima obavezu da sasluša mišljenje opšteg pravobranioca.⁷⁹

Zoran Radivojević *

System of the Legal Remedies in the Procedural Law of the European Union

Summary

The system of the legal remedies in the Procedural Law of the European Union have some distinctive features as compared to the legal remedies used in the national judicial systems. At first, the communitarian justice system originally did not envisage the possibility of filing an appeal with this Court as a regular legal remedy but there were other remedies that could be pursued in respect of the judgments issued by the Court.

After the establishment of the Court of First Instance, the Procedural Law of the European Union introduced the possibility of filing an appeal with the Court of Justice against the judgments of the Court of First Instance. Later, the Court of First Instance became competent to decide on appeals against the judgments rendered by the judicial panels, which were established in the meantime. The Court of First Instance and judicial panels reserved the possibility of using other legal remedies against the final decisions rendered by these judicial authorities.

⁷⁸ H. G. Schermers, D. F. Waelbroeck, *op. cit.*, p. 744.

⁷⁹ Čl. 155 Poslovnika SP; čl. 85 Poslovnika OS; čl. 85 Poslovnika ST.

* Full-time Professor at the Faculty of Law University of Niš.

In this respect, the Lisbon Treaty did not bring any significant changes, except that the Court of First Instance was renamed into the General Court whereas the judicial panels were designated as specialized courts.

Taking into account the system of legal remedies recognized by the Procedural Law of the European Union, the first part of the paper deals with appeals as a regular legal instrument for bringing the case before a higher instance court which is to review the judgment of a lower instance court, including appeals against the decisions of the General Court and specialized courts. In the second part of the paper, the authors focus on the legal remedies which are awarded by the same court that issued the judgment. This category includes the application of a third party and revision, which may be considered as extraordinary legal remedies, as well as the objection against the judgment by default, judgment interpretation, judgment rectification and supplementing the judgment, which are considered to be extraordinary procedural remedies.

Keywords: legal remedy, appeal, review, revision, third-party application, default judgment, judgment interpretation, judgment rectification, supplementing the judgment.